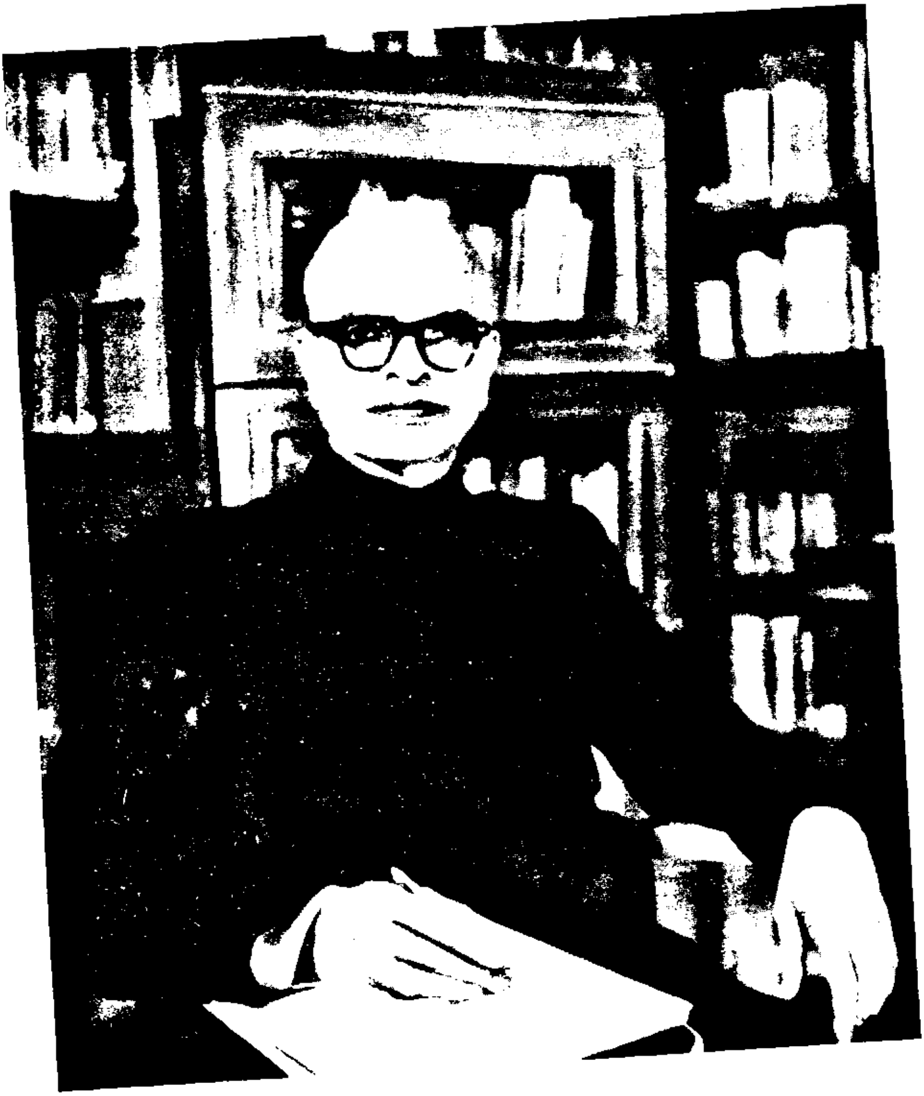

धनंजय रामचंद्र गाडगीळ

३ मे १९७१

१० एप्रिल १९०१

ध. रा. गाडगीळ लेखसंग्रह

खंड १

संपादक

सुलभा ब्रह्मे

गोखले अर्थशास्त्र संस्था, पुणे

गोखले अर्थशास्त्र संस्था, मराठी प्रकाशन १६ वे

© १९७३, गोखले अर्थशास्त्र संस्था, पुणे ४

या ग्रंथाच्या प्रकाशनासाठी
महाराष्ट्र राज्य साहित्य व संस्कृती मंडळाकडून
अनुदान मिळाले आहे.

किंमत चाळीस रुपये

प्रकाशक
वि. म. दांडेकर
गोखले अर्थशास्त्र संस्था
पुणे ४

मुद्रक
वि. पु. भागवत
मौज प्रिंटिंग ब्यूरो
खटाववाडी, मुंबई ४

प्रास्ताविक

प्रा. ध. रा गाडगीळ यांनी आपल्या सुमारे पन्नास वर्षांच्या अभ्यासपूर्ण सार्वजनिक जीवनात अनेक ग्रंथांखेरीज विविध आर्थिक, सामाजिक व राजकीय विषयांवर विपुल लिखाण केले. हे संकीर्ण लिखाण एकत्र आणून समग्रपणे यथावकाश प्रकाशित करण्याची संस्थेची योजना आहे. प्रा. गाडगीळांनी इंग्रजीबरोबर मराठीतही पुष्कळ लिखाण केले. किंबहुना त्यांचा पहिला प्रकाशित लेख मराठीतच आहे. 'इंग्लंडातील हिंदी खलाशांची स्थिती' हा लेख त्यांनी १९२३ साली इंग्लंडात विद्यार्थी म्हणून असतानाच लिहिला. तेथपासून शेवटपर्यंत ते मराठीतून सातत्याने लिहीत होते. त्यावरून त्यांचे मराठी भाषेवरील प्रेम आणि आर्थिक-सामाजिक प्रश्नांची चर्चा जनसामान्यापर्यंत पोहोचविण्याचा त्यांचा आग्रह स्पष्ट होतो.

मराठीतील त्यांचे समग्र लिखाण आम्ही दोन खंडांत प्रकाशित करीत आहोत. त्यांपैकी हा पहिला खंड आहे. भारतीय व जागतिक प्रश्नांवरील लेख या खंडात समाविष्ट आहेत. महाराष्ट्राच्या संदर्भातील लेख दुसऱ्या खंडात येतील. या दोनही खंडांचे संपादन सुलभा ब्रह्मे यांनी केले आहे. संपादकीय क्लिष्ट कामाखेरीज एक विस्तृत संपादकीय प्रस्तावनाही त्यांनी प्रस्तुत खंडास दिली आहे. या खंडात आलेल्या विषयांची सूची श्री श्रीपाद जोशी यांनी तयार केली आहे.

प्रस्तुत संग्रहातील लेख वृत्तपत्रे, नियतकालिके, लेखसंग्रह यांमध्ये अगर पुस्तिकारूपाने प्रसिद्ध झालेले आहेत. हे लेख पुनर्मुद्रणासाठी उपलब्ध करून दिल्याबद्दल संबंधित प्रकाशकांची, तसेच प्रा. गाडगीळांचे आकाशवाणीवरून झालेले भाषण प्रसिद्ध करण्यास अनुमती दिल्याबद्दल संचालक, आकाशवाणी यांची संस्था आभारी आहे.

वाढत्या महागाईमुळे प्रकाशनाचे काम दिवसेंदिवस अवघड होत आहे. ग्रंथांच्या किमती वाचकवर्गाच्या आटोक्याबाहेर गेल्या आहेत. महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृति मंडळाने प्रस्तुत ग्रंथास अनुदान देऊन प्रकाशनाचा पंचवीस टक्के खर्च सोसल्याने किंमत काहीशी सुलभ ठेवणे शक्य झाले आहे. या अनुदानाबद्दल संस्था मंडळाची आभारी आहे.

वि. म. दांडेकर
संचालक

१५ ऑगस्ट १९७३
गोखले अर्थशास्त्र संस्था,
पुणे ४

३ स्वतंत्र हिंदी अर्थशास्त्राची आवश्यकता ? १४३
४ 'हिंदी अर्थशास्त्र' : ग्रंथपरीक्षण १५१
५ 'भारतीय अर्थशास्त्र' : ग्रंथपरीक्षण १५७
६ हिंदी अर्थशास्त्राचा पाया १६३
७ टिळकांचा आर्थिक व्यवहारवाद १७२
८ आर्थिक इतिहासाची साधने १७८

विभाग ३ : भारताच्या आर्थिक समस्या

१ ग्रामसंघटनेचा एक निमसरकारी प्रयत्न १९९
२ हिंदी जमाखर्चाचे भवितव्य २०५
३ स्वदेशीचे महत्त्व २०८
४ आर्थिक परिस्थिती व चलनव्यवस्था २१४
५ हिंदी जकात-मंडळाची नवीन घटना २२१
६ सरकारी जमाखर्चाची अंदाजपत्रके २२४
७ लँकाशायर आणि हिंदुस्थान २२८
८ हिंदी कंपन्यांची 'मॅनेजिंग एजन्सी' उर्फ व्यवस्थापक-मंडळ पद्धती २३१
९ ग्रामदान २४१
१० 'ग्रामदानाची प्रयोगभूमी' : प्रस्तावना २५४
११ आयात-निर्यात धोरणात निश्चिततेची आवश्यकता २६०
१२ भाववाढ व नियोजन २६४
१३ भारताचे युद्धकालीन आर्थिक धोरण २६८
१४ युद्धजन्य परिस्थितीत राज्यविकास-योजनांचे भवितव्य २७२
१५ संरक्षणनिधी व राष्ट्रीय बचत योजना २७६
१६ भावनियंत्रण आणि सरकारी उपाययोजना २८०
१७ केंद्रीय अर्थमंत्र्यांची नवी करवाढ योजना २८४

विभाग ४ : अर्थव्यवहाराचे नियोजन

१ आर्थिक व्यवहाराचे नियोजन २९१
२ युद्धकालीन नियंत्रणे व युद्धोत्तर योजना ३११
३ आपले आर्थिक धोरण व राजकीय भवितव्य ३१६
४ गरीब व अप्रगत देशांचा आर्थिक विकास ३३६
५ पंचवार्षिक योजनेचे समीक्षण ३४२
६ भारताचा आर्थिक विकास ३६४
७ योजना व तिची प्रगती ३७६

८ भारतीय नियोजनातील नियोजन-मंडळाचे स्थान ३७९

९ तिसरी पंचवार्षिक योजना : नियोजनाची उद्दिष्टे आणि व्यवहार ३९९

१० आर्थिक विकासाच्या योजना आणि राष्ट्रीय एकात्मता ४०८

✓ ११ जिल्हा विकास योजना : तत्त्वे, पद्धती व अंमलबजावणी व्यवस्था ४१२

१२ ग्रामीण औद्योगीकरण ४२३

विभाग ५ : भारताच्या राजकीय समस्या

१ हिंदी संघराज्याचे घटक-प्रांत ४२९

२ नवीन प्रांतरचना व उपप्रांतांचे सत्ताधिकार ४३३

३ भारतीय राज्यघटना संघराज्यघटना आहे काय ? ४४१

४ लोकमान्य टिळकांची चतुःसूत्री ४४४

५ समाजसत्तेचे विकेंद्रीकरण ४४८

६ राजसत्तेचे विकेंद्रीकरण व सहकारी अर्थव्यवस्था ४५७

७ राष्ट्रपतींची निवडणूक ४६१

८ लोकमान्यांचे राष्ट्रीय एकात्मतेविषयीचे विचार ४६५

सूची ४६७